Kaya, A. İ. ve Çelebi, V. (2021). Ahi Baba ile Sencer kitap serisinin değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Language Academy*, 9 (4), 102-111.

Volume 9/4 December 2021

p. 102/111

Article History:

Received

28/08/2021

Accepted

21/10/2021

Available online

23/12/2021

AHI BABA İLE SENCER KİTAP SERİSİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

The Examination of Ahi Baba and Sencer's Book Series in terms of
Values Education

Ahmet İhsan KAYA²

Veysi ÇELEBİ³

Öz

Milletleri millet yapan en önemli unsurlardan biri kuşkusuz değerlerdir. Devletlerin kuruluş ve yükseliş sürecinde olduğu gibi değerlerin yaşatılmasında da toplumun kanaat önderlerine ve bazı kurumlara büyük görevler düşer. Bu bağlamda -Türk tarihi söz konusu olduğunda- akla ilk esnaf ve zanaatkarların kurduğu Ahilik teşkilatı gelir. Cömertlik, doğruluk, alçakgönüllülük ve vefa gibi değerlerin kök salıp yerleşmesinde etkili olan bu teşkilat, erdemli bireyler yetiştirdiği gibi toplum hayatına da yön vermiştir. 2021 yılı, Ahilik teşkilatının bireysel gelişime, milli birliğe ve güçlü bir devlet sisteminin tesisine katkıları nedeniyle, "Ahi Evran Yılı" olarak ilan edilmiştir. Bu nedenle 2021 yılında Ahilik teşkilatı ve kurucuları ile ilgili bilimsel, kültürel ve sanatsal birçok çalışmaya imza atılmıştır. Öyle ki çalışmalar arasında çocuk edebiyatına da yer verildiği görülmektedir. Çocuk okurlar için hazırlanan *Ahi Baba ile Sencer* adlı kitap serisi bunlardan birini oluşturmaktadır. Farklı açılardan değerlendirilebilecek olan seride hangi değerlere yer verildiği ve bu değerlerin nasıl aktarıldığı merak konusu olmuştur. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada doküman analizi tekniğine başvurulmuştur. *Ahi Baba ile Sencer* ana başlığı altında yer alan -"Yolculuk, Pabuç Dama, Misafir Kervanı, Tebdil-i Kıyafet Eden Kadı, Çelüm - Çemçecük, Talimgah, Ramazan, Ney, Yangın ve Şed Kuşanma"- on eser incelenmiştir. İnceleme sonucunda toplumsal birçok değere yer verildiği görülmüştür. Bunlardan daha çok yardımseverlik/dayanışma, hayvan ve doğa sevgisi, adalet/adil

¹ Bu çalışma, 12-13 Nisan 2021 tarihleri arasında Gaziantep Üniversitesi öncülüğünde düzenlenen "4. International Symposium on Current Developments in Science, Technology and Social Sciences" sempozyumunda özet metin olarak sunulmuştur.

² Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ikaya@gantep.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0001-5031-8226>

³ Türkçe Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, celebiuveys@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0001-5236-5456>

olma, dürüstlük, takdir etme ve misafirperverlik değerlerinin ön planda olduğu görülür. Söz konusu değerlerin aktarımında ise öğüt verme ve özdeşim kurma yöntemlerine yer verildiği gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, değerler eğitimi, Ahilik teşkilatı.

Abstract

One of the most critical factors that create nations is undoubtedly values. Opinion leaders of the society and some institutions have significant duties in keeping the values alive as in the establishment and rise process of states. In this context, the first thing that comes to mind is the Ahilik organization founded by tradesmen and craftsmen when it comes to Turkish history. This organization, which takes an efficient part in rooting and establishing values such as generosity, honesty, humility, and fidelity, shaped the life of society as raised virtuous individuals. 2021 has been declared as the "Year of Ahi Evran" thanks to the individual development of the organization, provision of national unity, and its contributions to the establishment of a robust state system. Therefore, there have been many scientific, cultural, and artistic studies related to the Ahi Organization and its founders in 2021. It's seen that children's literature is also included among the studies. One of them is the book series "Ahi Baba ile Sencer" prepared for child readers. It was the object of curiosity which values are included in series, which can be the subject of different studies, how these values are transferred. In this study, a qualitative research method was used, and a document analysis technique was applied. In the book series under the main title of Ahi Baba ile Sencer, ten books named -Yolculuk, Pabuç Dama, Misafir Kervanı, Tebdil-i Kıyafet Eden Kadı, Çelüm – Çemçecük, Talimgâh, Ramazan, Ney, Yangın and Şed Kuşanma were examined. As a result of the examination, it was seen that many social values were included. It is seen that the values of benevolence/solidarity, love of animals and nature, justice/fairness, honesty, appreciation, and hospitality are at the forefront. It has been observed that the methods of giving advice and identification are included in the transfer of these values.

Keywords: Children's literature, values education, Ahi organization.

GİRİŞ

Değerlerin özümsemiş nesilden nesle aktarımında sanata, edebiyata ve özellikle çocuk edebiyatına büyük görevler düşer. Çocuğa görelik ve çocuk gerçekliği ekseninde inşa edilen bu edebiyat, "çocukların büyüme ve gelişimine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla oluşturulan" bir sanat dalıdır (Şirin, 2000, s. 9). Çocuklar, kendileri için kaleme alınan "edebî eserler aracılığı ile başka kişilerin yaşayışlarını, alışkanlıklarını, adetlerini, düşünce dünyalarını öğrenir" (Oğuzkan, 2001, s. 5-6). Bu yönüyle çocuk okur, hayatı anlamlı kılan birçok unsuru edebî eserler vasıtası ile tanıma fırsatı yakalar. İnsan yaşamını şekillendiren kültür ve kültürü oluşturan değerler de bu eserler aracılığıyla okurlara ve nesillere aktarılır.

Bireyin kişi, varlık, olay, durum karşısında gösterdiği duyarlılık olarak ifade edilen değer (Yaman, 2012, s. 17), dış dünyaya karşı gösterilen öznel tepkilerden oluşur (Zeylan, 2007, s.1). İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlardaki duyarlılıkların/tepkilerin kazanılması ise değerler eğitimi aracılığıyla sağlanabilir. Toplamların yöresel ve küresel çaptaki etkinliğine, varlığını sağlam bir şekilde sürdürmesine katkılar sunan değerlere her toplum sahip çıkmalı ve onları sonraki kuşaklara aktarmanın yolunu bulmalıdır.

Değerlerine sahip çıkmayan toplumlar çatışma, huzursuzluk ve mutsuzluklar yaşar. Bu toplumlar zamanla küreselleşme ve teknolojinin de etkisiyle kültürüyle birlikte öz benliğini de kaybeder (Aktürk, 2012, s. 3). Rengini, kimliğini ve bütünlüğünü kaybeden milletlerde kargaşa ve bunalımların yaşanması kaçınılmaz bir durumdur (Kaya ve Çelebi, 2015, s. 165). Bu ifadeler, toplumların huzuru ve bütünlüğü ile değerlerin sistemli şekilde

kazandırılması arasında yakın bir ilişki olduğunu gösterir (Hökelekli, 2013, s. 217). Bu ilişkinin sağlam zeminlere oturtulması ve değerlerin nesillere aktarılmasında başta aile kurumu olmak üzere birçok kurum ve kanaat önderlerine önemli görevler düşmektedir (Köylü, 2016, s. 106; Balat ve Doğal, 2006, s. 17; Meydan, 2012, 57; Güngör, 2000). Buna en güzel örneklerden biri olarak esnaf ve sanatkarları merkeze alan Ahilik teşkilatı ve kurucusu Ahi Evran (1171-1261) örnek gösterilebilir. Mesleki eğitimi önemseyen bu teşkilat, sağlıklı toplumların erdemli bireylerle mümkün olabileceğine inanır. Çalışmalarının merkezine “bilenin bilmeyene, olanın olmayana, gülenin ağlayana yardımcı olmasını sağlayarak her iki dünyada da iyi, mutlu, faydalı insanı yetiştirme” anlayışını yerleştirir (Bakır, 2014, s. 408). Bu süreçte tekke, zaviye, medrese, kütüphane gibi kurumlar ve el kitapları hüviyetindeki fütüvvetnameler etkin olarak kullanılır (Kaya, 2013, s. 58-59).

Çalışma merkezine değerleri alan bu teşkilat, askeri, ekonomik, sosyal, siyasal yaşamın hemen her alanında faaliyet gösterir. Hatta zengin ile yoksul, üretici ile tüketici, emek ile sermaye, halk ile devlet arasındaki ilişkilerin sağlıklı yürütülmesine de destek olur (Öztürk, 2002, s. 1). Anadolu’nun maddi ve manevi imarında üstlendiği roller nedeniyle 2021 yılının Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle⁴ “Ahi Evran Yılı” olarak kutlanmasına karar verilmiştir.

2021’de Ahilik teşkilatı ve kurucuları ile ilgili bilimsel, kültürel ve sanatsal birçok etkinlik ve çalışma yapılmaktadır. Çocuk edebiyatı alanında da kendini gösteren bu çalışmalardan biri de Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi ve Mucur Kaymakamlığı’nın desteği ile altı yaş üstü çocuklar için *Ahi Baba ile Sencer* adlı on bir kitaptan oluşan bir kitap serisidir. Ahilik teşkilatını konu edinen bu kitaplarda hangi değerlere yer verildiği ve bu değerlerin hangi yöntemler ile aktarıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik incelemenin amacına yönelik kaynakları tespit etme, okuma, not alma ve değerlendirmede bulunma işlemlerini kapsar (Karasar, 1984, s. 183). Çalışmanın evrenini *Ahi Baba ile Sencer* kitap serisinde yer alan “Yolculuk, Pabuç Dama, Misafir Kervanı, Tebdil-i Kıyafet Eden Kadı, Çelüm – Çemçecük, Talimgâh, Ramazan, Ney, Yangın ve Şed Kuşanma” adlı eserler oluşturmaktadır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Ahi Baba ile Sencer’de Yer Alan Değerler

Ahi Evran ve teşkilatını konu edinen kitap serisinde Ahilerin sosyal, eğitsel, ekonomik hayattaki etkileri ve toplumun saygısını nasıl kazandıkları anlatılır. Seride alçakgönüllülük, adalet/adil olma, affetme, anne-babaya saygı, arkadaşlık, çalışkanlık, dürüstlük, hayvan ve doğa sevgisi, kanaatkârlık/israftan kaçınma, temizlik, merhamet, sağlıklı olmaya önem verme, takdir etme ve yardımlaşma gibi evrensel ve milli değerlere yer verildiği görülür. Bunlardan en çok adalet/adil olma, dürüstlük, hayvan ve doğa sevgisi, misafirperverlik, takdir etme ve yardımlaşma/dayanışmanın ön planda olduğu söylenebilir.

⁴ Doğumunun 850. yılı olan 2021 yılı, UNESCO tarafından anma ve kutlama yıl dönümleri arasına alınan Ahi Evran’ı ve yüzlerce yıldır bu topraklarda Ahilik geleneğini yaşatmış tüm esnaf ve sanatkarlarımızı rahmetle yâdetmek, bilginin hikmetle, ticaretin ahlakla buluştuğu Ahilik müessesini dünya milletlerine en doğru şekilde anlatmak, bu kutsal emaneti sonraki nesillere aktarmak amacıyla 2021 yılı boyunca yurt genelinde ve yurt dışında etkinlikler düzenlenmesine karar verilmiştir.

Adalet/Adil Olma: Hak ve adalete uygun olma, hakkı gözetme, doğruluktan şaşmama şeklinde tanımlanan adalet, Ahilerin önem verdiği değerlerin başında yer alır. Liyakat ile adaleti bütünleştiren teşkilat; ustalık belgesini törenle sadece işinin ehli olan, kaliteli mal üreten kalfalara verir. “Şed-Kuşanma” olarak adlandırılan törende icazetin sadece hak edene verilmesiyle adaletin tesis edildiği görülür:

“Hasan, Fatih ve Yavuz’un yaptığı ürünler kaliteli bulundu. Onlar Şed Kuşanmayı hak etmişti. Ama Süleyman’ın yaptığı kılıçlarda hata tespit edildi. Ustalar, bu kılıçlarla askerlerimizin savaşta başarılı olamayacağını söylediler. Süleyman, hatalarını anlamıştı. O icazet almaya hak kazanamamıştı” (Şed-Kuşanma, s. 12).

Ürünlerin kalitesini de denetleyen Ahiler, tüketicinin mağduriyetini de önemser ve kurallara uymayan ustaların diplomasına el koyar. Nitekim “Pabuç Dama”da aldığı ayakkabının birkaç günde yırtıldığını gören bir vatandaş, ayakkabıcıdan şikâyetçi olur. Bunun üzerine Ahi ustaları ayakkabıyı inceler ve ayakkabıda kalitesiz ip kullanıldığını tespit eder. Bu durum, ayakkabıyı üreten ustanın “pabucunun dama atılmasına” yani dükkânının kapatılmasına sebep olur.

“İşinde kalitesiz malzeme kullanan kişi cezasını çekmeliydi. Pabucu dama atılacaktı, cezası buydu. Ahi Baba, Sencer’e bu cezanın ne olduğunu daha önce anlatmıştı. Bu cezayı alan usta, bir süre dükkânını açamazdı. Pabuç damdan inene kadar insanlar, o dükkândan alışveriş yapmazlardı” (s. 11-12).

Yazar, bu kitapta “pabucu dama atmak” deyiminin nereden geldiğini sezdirirken mağduriyete sebep olan kişilerin cezalandırılması ile adaletin sağlandığını da sezdirme yoluyla vermeye çalışır. Kitapta Ahilerin yanı sıra adaletle özdeşleştirilen kadıların da adalet konusundaki hassasiyetine göndermelerde bulunulur. *Tebdîl-i Kıyâfet Eden Kadı* kitabında Kadı Efendi halktan biri gibi pazarı teftiş çıkar, hile yapan esnafa ceza keser: “*Kadı Derda, şehirde adaleti sağlardı. Ahi Çarşısında hile yapanlara ceza keserdi*” (s. 11). Bu yolla devlet yöneticileri, devlet kurumları ve STK’lerin adaletin tesisi konusunda bütünlük göstermeleri gerektiği üzerinde durulduğu söylenebilir.

Dürüstlük: Dürüst davranışlar sergileme, doğruluktan şaşmama hali olarak nitelendirilen dürüstlük, *Ahi Baba ile Sencer* kitap serisinde çokça karşılaşılan değerlerden ikincisidir. Ahi ustaları, çıraklarına kendilerini ayakta tutan şeyin dürüstlük olduğunu şöyle dile getirirler:

“Hasan Kalfa: “Sencer, bizim ayakkabılarımızın hepsi iyidir. Ahilikte dürüst olmak ve hile yapmamak önemlidir.” dedi (Şed-Kuşanma, s. 10). “Çizmeler kaliteli olmalı ve su geçirmemeliydi. Ayrıca hile yapmamaları gerekiyordu. Hile yapan cezalandırılırdı” (Misafir Kervanı, s. 5).

Ustalar gibi öğretmenler de dürüstlüğün önemli bir erdem olduğuna sürekli vurgu yapar: “*Hocası: “Dürüstlük bizim en değerli hazinemizdir. Yalan söylemek ve hile yapmak hiç doğru değildir. Allah dürüst insanları sever. Onlara yardım eder.” dedi. Ayrıca “Ölçü ve tartıda hile yapan zarardadır” (Pabuç Dama, 1-2) ayeti (Mutaffifin, 83/1) öğrencilere hatırlatılır. Bu değer daha çok öğüt verme yolu ile aktarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu eğitimden geçen Ahi çırakları, asıl kazancın para değil dürüstlük olduğunu öğrenir ve bunu yaşamlarında uygulurlar. *Tebdîl-i Kıyâfet Eden Kadı*’da halktan biri gibi davranan Kadı, aldığı ürünün değerinden fazlasını bir keseğe koyarak dükkânda çalışan çırağa verir.*

Dürüstlük değerini içselleştiren Sencer ise fazla parayı fark eder ve sadece hakkı olanı alır. Kesede yirmi gümüş lira olduğunu fark eden Sencer: *“Efendim siz yirmi gümüş lira vermişsiniz. Bizim hakkımız on iki lira ediyor. Şu sekiz lirayı lütfen alın.”* dedi (s. 13). Toplumların bir bütün olarak değerleri içselleştirmeleriyle huzurlu ve mutlu olabileceklerine göndermelerde bulunulmuştur.

Hayvan ve Doğa Sevgisi: Bir denge üzerine kurulan dünyada diğer canlılarla iç içe olan insanın doğaya ve hayvanlara sahip çıkması, zarar vermekten kaçınması ve onları sevmesi beklenir. Bu bilince sahip Ahi ustaları ve öğretmenler çıraklarına doğayı ve hayvanları sevmeleri hususunda öğretilerde bulunur. Ders akışında öğretmen: *“Sevgimizi, tüm canlılarla paylaşalım yani onları çok sevelim. Bir karıncayı da sevelim, bir ağacı da sevelim”* derken; Usta Kirmani de *“Hepimizi Allah yaratmıştır. Bizim dışımızda yaratılan her şey insana hizmet etmek içindir. Bu nedenle her hayvan, her bitki bize emanettir. Onlara zarar vermemeliyiz. Hatta aç kalan hayvanlara yardım etmeliyiz.”* gibi nasihatlerde bulunur (Yolculuk, s. 6-11).

Yangın kitabında okul müdürü, öğrencilere ağaç dikmenin ve doğaya sahip çıkmanın önemini kavratmak için okulun bahçesine öğrencilerle fidan diker. Ağaç sevgisi ve sorumluluk bilinci aşılamak için onlara fidelerin nasıl sulanacağını gösterir ve onların bakımını üstlenmelerini sağlar. Ağaç dikmenin öneminden bahseden Müdür Hz. Muhammed’in (AS) *“Yarın kıyametin kopacağını bilseniz bile, bugün elinizdeki fidanı dikin!”* (s. 2) sözünü hatırlatır. Usta ve öğretmenleri aracılığıyla doğa ve hayvan sevgisinin önemini kavrayan Sencer ve Ali: *“Daha sonra çarşıya doğru yola koyuldular. Sencer arkadaşı Ali’ye ‘Artık bizim de bir ağacımız olacak, ona çok iyi bakmalıyız.’ dedi (s. 5). Bu yolla diktikleri ağaçları sahiplenen çocuklar, parçadan bütüne anlayışıyla doğa sevgisini benimsemiş olurlar.*

Canlıların korunması gerektiğini öğrenen çocuklar, sokak hayvanlarının bakımını da üstlenirler. Hayvanların insanlara emanet edildiği öğretisiyle yetişen çocuklar; sahipsiz kedi, köpek ve kuşlara yem verirler. Çocuklardan biri *“Sencer, Ömer koşun burada iki tane kedi yavrusu var.”* diye seslendi. Sencer, Musa amcadan kediler için biraz süt istedi. Bir parça da kuru ekmek vardı. Bir taş oluğu içine süt ve ekmeği koydular” (Tebdil-i Kıyafet Eden Kadı, s. 7).

Ahi ustaları, sadece sözleriyle değil davranışları ile de çocuklara rol model olur. Hayvanlara gereğinden fazla yük bindirildiğini gören Usta Kirmani: *“Katırın yükü taşımakta zorlandığını fark etmişti. Yükün birazını kendi sırtlarındaki heybeye aldılar”* (Yolculuk, s. 5). Ahi Baba’nın çırağı Sencer de ustasından gördüğü bu davranışı örnek alır. Zira yük taşıyan hayvanların yorulduğunu fark ettiğinde kendisi yorulmadığı halde ustasına: *“Biraz ileride dinlenelim mi?”* (Yolculuk, s. 7) diyerek teklifte bulunur. Böylece hayvanların dinlenmesi için fırsat oluşturur. Dolayısıyla yazarın okuyucuya sezdirme ve kahramanla özdeşim kurma yöntemiyle hayvan sevgisini aktarmaya çalıştığı görülür.

Misafirperverlik: Misafirperver kavramı konuk ağırlamaktan hoşnut olan kimseler için kullanılır. İslam ve Türk kültüründe özel bir yere sahip olan bu değer de Ahi ustaları tarafından ihmal edilmez. Kitap serisinde *Misafir Kervanı* adlı bir kitabın yer alması da bunu göstermektedir. Bu kitapta, kış aylarında yolda kalanlar, Ahi teşkilatı tarafından görevlendirilen kalfaların gözetiminde ağırlanır: *“Yollar tamamen kapanınca kalfalar, yolda kalanları çarşıya getirdi. Çarşı esnafı bu misafirleri evlerine davet etti”* (s. 11). Zor durumda kalanlara yardımcı olup onları misafir etmenin eve bolluk bereket getirdiği inancıyla hareket eden ev sahibi ise misafirlerine gönülden hizmet eder.

“Sencer de evlerine misafir davet etmek istiyordu. Babasından izin aldı, dört misafiri evlerine davet ettiler. Yanlarında dört katır ve iki eşek de vardı. Sencer, hayvanları ahıra bağladı. Önerine arpa ve saman koydu... Sencer’in annesi kilerden kavrulmuş et çıkarmıştı. Arabaşı ile bamya yemeği yapmıştı. Yemekte ayran, kuru soğan ve turşu da vardı. Misafir bizim kültürümüzde önemlidir. Misafir rızkıyla gelir, evimizi bereketlendirir” (Misafir Kervanı, s. 12-13).

Ev sahipleri tarafından ağırlanan misafirler, ayrılırken de yolluklarla uğurlanırlar: *“Sencer’in annesi yolda yemeleri için misafirlere peynir, tandır ekmeği, kuru üzüm ve süt hazırladı.”* (Misafir Kervanı, 15). Zorda kalanlara yardım etmenin hazzını tadan çocuklar, rol model aldıkları ailelerinden bu değeri de edinmiş olurlar.

Takdir Etme: Beğenmek, güzel olduğunu ifade etmek şeklinde tanımlanan takdir etme, çocukların davranışlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Zira çocuğun iyi davranışlarının takdir edilmesi, olumlu davranışlarını sürdürmesini kolaylaştırır. Kitap serisinde hem aile büyükleri hem de ustalar, çocukların iyi davranışlarını her zaman takdir eder. *Çelüm-Çemçecük*’te toprağa tohum atan Sencer, bu işi iyi yaptığı için dedesi tarafından takdir edilir. Sencer: *“Dedeciğim güzel oluyor mu?” diye sordu. Dedesi ona: “Çok güzel oluyor, aferin sana.” dedi* (s. 6). Dedesinin olumlu ifadesiyle mutlu olan Sencer, işine iyice odaklanır. Bu kültürle yetişen çocuklar da güzel ney yapan Ali’yi takdir ederler: *“Ali, marangoz çırağı olduğu için en güzel ‘ney’i o yapmıştı. Arkadaşları Ali’yi takdir etti”* (Ney, s. 12).

Tebdül-i Kıyafet Eden Kadı’da ise Sencer’in fazla para karşısında gösterdiği dürüstlüğü Kadı Efendi kayıtsız kalmaz. Olayı anlatarak Sencer gibi dürüst bir çocuk yetiştirdiği için Ahi Baba’ya teşekkür eder: *“Ahi Baba, bunları duyunca çok sevinmişti. Böylece Sencer’e olan güveni arttı”* (s. 15). Takdir etmek olumlu davranışları pekiştirdiği gibi bireyler arasındaki sevgi ve muhabbeti de arttırmaktadır.

Yardımlaşma: Elindeki imkânı ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanma (Ayverdi, 2011, s. 3417) şeklinde tanımlanan yardım, karşılık beklemeden zor durumdaki kişileri maddi ve manevi olarak desteklemeyi ifade eder. Türk kültüründe en çok benimsenen değerlerden biri olan yardımlaşmayı Ahilik teşkilatı da önemser. Zira Ahiler, zor durumda kalan kişilere/esnaflara maddi ve manevi olarak yardım etmeyi ilke edinir. Bir dükkânda yangın çıkması üzerine herkes yardıma koşar: *“Ali’nin çıraklık yaptığı marangoz dükkânında yangın çıkmıştı. Çarşıdaki bütün esnaf el birliği ile yangını söndürmeye çalışır”* (Yangın, s. 7). Yangından sonra Ahi Heyeti ve çarşı esnafı, dükkânın tamirine de yardım eder: *“Sencer ve arkadaşları da dükkânın tamir edilmesine yardımcı oldu”* (s. 13). Bununla da yetinilmez Ahi Heyeti, dükkân sahibine zararını karşılaması ve yeni malzemeler alması için para yardımında bulunur: *“Ahi Heyeti zor günlerde esnafa yardım etmek için yardım sandığı oluşturmuştu. Ahi Heyeti, Ahmet Usta’nın dükkânını tamir etme kararı aldı. Ahmet Usta’ya yeni malzemeler alması için para yardımı da yapacaklardı”* (s. 10).

Ahmet ustaya yapılan yardımı duyan Sencer ve arkadaşları da bu güzel davranışı kendi aralarında para toplayarak desteklerler. Yapılan para yardımına çok sevinen Sencer: *“Arkadaşlarını topladı. Arkadaşlarına: “Biz de yardım etmeliyiz.” dedi. Sencer ve arkadaşları biriktirdikleri harçlıkları bir keseye koydular”* (s. 11). Çocukların bu erdemli davranışını duyan şehrin kadısı ise *“Çırakların hepsini yanına çağırdı. Onlara güzel bir sofraya hazırlattı. Sencer ve arkadaşlarına çok teşekkür etti. Her zaman dayanışma içinde olmalarını söyledi”*

(Yangın, s. 15). Yardım ve diğerkâmlık gibi değerlerin yanında iyi davranışların ödüllendirilmesine de yer verildiği görülür.

Ramazan kitabında, özellikle rahmet ayı olarak bilinen Ramazan ayında durumu iyi olmayan ailelere para yardımıyla bulunulur ve bakkallardaki borç defterlerinin sıfırlandığı anlatılır: “*Ramazanda fakir aileler için para toplanır. “Zimem, yani borç defterleri satın alınır. Mahallenin tüm borçları bu defterlerden silinir”* (s. 12). Bu ayda iftar yemeklerine özellikle fakir aileler davet edilir: “*Komşular birbirini tanırlardı. İftar yemeğine fakir aileler davet edilirdi. Mahallelerde kimse aç kalmazdı. Ezan okununca herkes orucunu açtı. Herkes bu dayanışmadan çok memnun olmuştu*” (s. 10). Çocuklar ise iftar sofralarının kurulmasına ve diğer her türlü işin halledilmesine yardımcı olur: “*Yemekler evlerde hazırlanırdı. Sencer ve arkadaşları da mahallelerindeki sofraların kurulmasına yardım ediyordu*” (s. 9).

Kitap serisinde maddi yardımlar yanında çocukların ev ve tarla işlerinde büyüklerine yardımcı olmalarına da yer verilir: “*Gevher, annesine ev işlerinde yardım etmeyi çok severdi. Gevher temiz ve düzenli bir kızdı. İki kardeş sofranın hazırlanmasına yardım etmişti*” (Çelüm-Çemçecük, s. 3). Sencer’in dedesine tarlada yaptığı yardım da şöyle dile getirilir: “*Soğuklar başlamadan toprağın işlenmesi gerekiyordu. Sencer’in dedesi tarlayı buğday, arpa ve nohut ekmek için hazırlıyacaktı. Sencer dedesine yardım etti*” (Çelüm-Çemçecük, s. 5).

Kitap serisinde en çok yer alan değer, yardımlaşma/dayanışmadır. Bu değer, zor işlerin daha kolay halledilmesine imkân sağladığı gibi toplumsal birlik ve beraberliğe de katkı sağlamaktadır.

Ahi Baba ile Sencer’de Yer Alan Değer Aktarım Yöntemleri

Çocuk kitaplarında değerlere yer verilmesi önem arz eder ancak bu tek başına yeterli değildir. Kitapların çocukların ilgisine, ihtiyacına uygun olması gerektiği gibi iletileri etkili aktarım biçimleri ile okura kazandırması da beklenir. *Ahi Baba ile Sencer* kitap serisinde yer alan adalet, affetme, dürüstlük, misafirperverlik gibi değerler çoğunlukla *öğüt verme* yöntemi ile aktarılmaya çalışılmıştır. Olay akışları ve diyaloglarda dikte edici ve öğüt verici anlatım tarzına sıkça yer verildiği görülür. Sencer’in kardeşine: “*Sofrada yemeği yavaş yavaş yemeliyiz. Tabagımızdaki yemekleri bitirmeliyiz. Soframızdaki yemekleri israf etmemeliyiz*” (Şed-Kuşanma, s. 4) ifadesi bunlardan biridir.

Yunus Emre, ders ortamında dili iyi kullanmayla ilgili şunları söyler: “*Evlatlarım, Türkçeyi güzel konuşmamız önemlidir. Mektepte, evde, çarşıda yani her yerde Türkçeyi düzgün konuşmalıyız. Yazı yazarken de Türkçemizi düzgün yazmalıyız. Türkçeyi düzgün kullanmak, düşüncelerimizi geliştirir*” (Ney, s. 5). Anne babaya saygı konusunda da *Tebdîl-i Kıyâfet Eden Kadî*’da İsra Suresinin 23. Ayetinde geçen “*Anne ve babaya öf bile deme!*” ifadesine doğrudan yer verilir. Dikte edici bir anlatım tarzının hâkim olduğu seride sık sık “nasihat etti” ifadesiyle de bu üslubun ön planda olduğuna işaret edilir: “*Beraber akşam yemeğini yediler. Dedesi Sencer’e bazı nasihatler etti*” (Çelüm-Çemçecük, s. 4).

Öğüt vermek, Ahilik geleneğinin bir gerçeği olarak kabul edilebilir. Ancak çocuklar öğüt verilmesinden ve bir şeyin dikte edilmesinden hoşlanmazlar. Bu nedenle çocuklar için yazılan “edebi eserlerde doğrudan bilgilendirme veya öğretmekten ziyade çocuklara çeşitli duygu ve düşünceleri sezdirerek aktarımda bulunmak” daha yerinde olur (Arpacı, 2000, s. 59). Çocuklara yönelik edebi eserlerin çocukları öğrenmeye karşı güdülemesi gerektiğini belirten Güleriyüz (2002, s. 201-203) de iletilerin “*şunu yap, bunu yapma*.” şeklinde olmaması gerektiğine vurgu yapar. Verilmek istenen mesajın örtük bir şekilde verilmesi,

çocuk kitaplarının yazınsal niteliğe sahip olmasının da bir gereğidir (Özdemir, 1983, s. 16; Sever, 2008, s. 22-23). Bu açıdan *Ahi Baba ile Sencer* kitap serisi değerlerin çeşitliliği noktasında zengin olsa da değer aktarımı yönünden çocuk edebiyatı ilkeleri ile örtüştüğü söylenemez.

Değer aktarımı için kullanılan yöntemlerden bir diğeri de özdeşim kurma yöntemidir. Çocukların okudukları kitabın kahramanları ile özdeşleşmesi; yazarın da bu bilinçle hareket etmesi önem arz eder (Yalçın ve Aytaş, 2008, s. 47; Ciravoğlu, 2000, s. 192). Okurun kahramanla özdeşleşmesi için karakterin inandırıcı, güvenilir, gerçekçi ve okur kitlesi ile aynı yaş grubundan olması gerekir (Karatay, 2011, s. 99). “Çocukların hüznünlü, karamsar ve asık suratlı insanları sevmediği” (Demiray, 1953, s. 40) gerçeğinden hareketle de seçilen karakterlerin güler yüzlü olmalarına, hayata karşı pozitif bir yaklaşım sergilemelerine özen gösterilmelidir.

Çocuk okur, eserin asıl kişileriyle özdeşim kurar. Yazar, olayların merkezine Ahi Baba ile Sencer’i yerleştirir. Ahi Baba alçakgönüllülük, dürüstlük, yardımseverlik, misafirperverlik, çalışkanlık, merhametli olmak gibi birçok değeri hayatında uygulayan bir kişiliğe sahiptir. Alçakgönüllü olan Ahi Baba her bayram namazdan sonra çocuklara kendi elleri ile şeker dağıtır. Teşkilatın da lideri olan Ahi Evran, esnafya da halktan zor durumda olanlara her konuda yardımcı olur: *Sencer, Ahi Baba’ya “Ahmet Usta ve Ali’ye nasıl yardımcı olabiliriz?” dedi. Ahi Baba “Evlat Ahi Heyeti bu gibi durumlarda yardım eder, sen merak etme.” dedi. Ahi Baba, vakit kaybetmeden Ahi Heyetini topladı*” (Yangın, s.9). Toplumun değerlerini içselleştiren ve yaşatan liderler, hem yaşadığı çağda hem de çağlar sonrasında birer kanaat önderi olarak tarihteki yerlerini alırlar.

Olayların merkezinde yer alan Sencer ise hayali bir çocuk kahramandır. Ahi Baba’nın yanında çalışan ve işini severek yapan ilkökul çağlarındaki bir çocuktur. Evde, okulda ve işte öğrendiklerini çabuk kavrayan başarılı bir öğrencidir. Akranları arasında çokça sevilen uyumlu, yardımsever ve lider karakterli bir arkadaştır. Ustası, Ahi Baba’yı, örnek alarak onun yolundan ilerleyen ve bu yolla dürüstlük, misafirperverlik, çalışkanlık, merhametli olmak, hayvanları korumak, saygı, sevgi gibi birçok değeri benimseyen bir karakterdir. Sencer’in iyi niteliklere sahip olması, okur kitlesi ile aynı yaş gruplarında yer alması ve güler yüzlü, arkadaş canlısı bir kişi olması; çocuk okurların onunla özdeşim kurmasını ve bu yolla onun değerlerini edinmesini kolaylaştırdığı söyle nebilir. Ancak Sencer’in bir çocuk olduğu halde hep iyi yönleri ile eserlerde yer alması, çocuk gerçekçiliği ile pek uyuşmayan bir durumdur. Sencer’in bu yönüyle idealize edildiği ifade edilebilir. Karakterin idealize edilmiş olması ise Karataş (2014, s. 67)’a göre “okurun onu rol model almasını güçleştirir” çünkü bu durum karakterin gerçekçiliğini olumsuz yönde etkiler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ahi Baba ile Sencer kitap serisinde daha çok adalet/adil olma, affetme, anne-babaya saygı, alçakgönüllülük, arkadaşlık, çalışkanlık, doğa/hayvan sevgisi, dürüstlük, kanaatkârlık/israftan kaçınma, temizlik, merhamet, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, takdir etme ve yardımlaşma/dayanışma gibi değerlere yer verildiği görülür. Bu değerlerden en çok sırasıyla yardımseverlik/dayanışma, hayvan ve doğa sevgisi, adalet/adil olma, dürüstlük, takdir etme ve misafirperverliğin ön plana çıktığı söylenebilir. Popüler kültürün etkisiyle hızla değişip yıpranan bu değerlerin ön plana çıkarılması toplumun birlikteliğine ve sağlıklı bir yaşam sürmesine katkılar sağlayacağı söylenebilir.

Çocuk kitaplarında değerlerin yer alması kadar, onların aktarım şekli de önemlidir. Çalışmaya konu olan kitap serisinde dikte edici üslup ekseninde öğüt vermenin, nasihat

etmenin hâkim olduğu görülür. Bu tarzın çocuk edebiyatı ilkeleri ile örtüşmediği bilinmektedir.

Diğer bir aktarım tarzı olan özdeşim kurma yönteminde ise ilkökul çağlarındaki bir çocuk olan Sencer ile kişiliği ve yaşantısıyla topluma örnek olan bir kanaat önderi Ahi Evran tercih edilmiştir. Her iki kişinin de fiziki ve karakter özellikleri bakımından özdeşim kurulacak nitelikte olduğu görülür. Ancak hikâye kişilerinin idealize edilmiş olması, okurun onlarla özdeşim kurmasını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Değerler açısından incelenen kitap serisi tarih bilincini aşılama, kanaat önderlerinin tanıtımı, kurumsal yapıyla toplum arasındaki ilişki gibi farklı bakış açılarıyla da değerlendirilebilir.

Toplumun önemli dinamiklerinden olan Ahilik teşkilatı gibi kurumlar ve Ahi Evran gibi kanaat önderleri, incelemeye konu olan kitaplardan hareketle, gerek yaygın ve gerekse örgün eğitimde tiyatro, dizi ve çizgi filmler gibi farklı projelerle günümüze taşınarak toplumun gündemine oturtulabilir. Bu tür çalışmalar, diğer önemli şahsiyetler ve kurumlar için de uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Aktürk, F. G. (2012). *Çocukta değerler eğitimi açısından Üzeyir Gündüz'ün eserleri*. Yayınlanmamış yüksek lisan tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arpacı, Ö. (2006). *Çocuk kitaplarında iletiler ve iletilerin aktarım biçimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük Türkçe sözlük 3*. İstanbul: Kubbealtı Lügatı.
- Balat, G. U. ve Doğan, A. B. (2006). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Bakır, S. (2014). Bir Eğitim Kurumu Olarak Ahilik ve Hülya Taş'ın "Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler" Adlı Eseri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 3/1*, 406-415.
- Ciravoglu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çelebi, V. (2018). *Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının Değerler Aktarımı Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demiray, K. (1953). *Türkçe çocuk edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında "karakter" kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 60-79.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (s. 77-125). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kaya, U. (2013). Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilatı: Ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 41-69.
- Kaya, A.İ ve Çelebi, V. (2015). AÇEV Çocuk Kitaplarında Değerler ve Değer Aktarımı. II. *Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler*, 165-169.
- Koyuncu, B. (2021). *Ahi baba ile sencer*. Kırşehir: Ahi Yayınları.

- Köylü, M. (2016). Aile Değerler Eğitimi. M. Köylü (Ed.), *Teoriden pratiğe değerler eğitimi* (s. 105-130). Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, E. (1983). *Yazı ve yazınsal türler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Öztürk, N. (2002). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-12.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- T.C. Resmi Gazete, 20 Şubat 2021, Sayı: 31401.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Zeylan, U. S. (2007). *Eğitimin "değer"i ve gençlik: eğitilmiş İstanbul gençliğinin değerler dünyası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.